

Forum

Van moeizaam huwelijk naar vruchtbare relatie

Kunst en financiering

Eric Holterhues

Het is hoog tijd voor een ander, evenwichtiger systeem van kunstfinanciering. Een systeem dat beter recht doet aan kunstenaars en culturele instellingen, en aan de financiers van kunst. Voor alle partijen is er een wereld te winnen.

'Waarde Theo, ik ben erg wachtende op het geld, ik had gehoopt dat het U mogelijk geweest ware eenige dagen vroeger te zenden.' (30 januari 1885) Het is een van de beroemdste voorbeelden van financiering uit de Nederlandse kunstgeschiedenis. Jarenlang steunt kunsthandelaar Theo van Gogh zijn broer Vincent met geld, zodat hij schildersbenodigdheden kan aanschaffen en in zijn levensonderhoud kan voorzien. Onwetend van de erkenning die zijn broer ooit zal krijgen, blijft Theo in diens talent geloven. In de beroemde brieven van de schilder is het verzoek om geld een leidmotief: 'Als gij iets zenden kunt, al was het vijf francs, laat het niet, er zijn nog 10 dagen in de maand en hoe moet ik ze doorkomen. – Want ik heb absoluut niets meer.' (18 februari 1886).

Kunstenaars en culturele instellingen hebben altijd een beroep gedaan op anderen om inkomsten te genereren of investeringen mogelijk te maken. Ze richtten en richten zich tot familie, vrienden, mecenasen en particuliere fondsen. In de laatste decennia kwamen daar sponsors, bedrijven en de overheid bij. De overheid is inmiddels uitgegroeid tot de belangrijkste financieringsbron voor kunst en cultuur. Er is een indrukwekkend stelsel van overheidssubsidies en -regelingen ontstaan, met een telkens terugkerende carroussel van subsidieaanvragen en de beoordeling daarvan.

Dit systeem van kunstfinanciering staat onder druk. Voor het eerst sinds lange tijd lijkt ook de kunst- en cultuursector niet te ontkomen aan de gevolgen van ingrijpende bezuinigingen op de overheidsfinanciën. Politieke partijen van links tot rechts zijn het taboe voorbij dat kunstsubsidies de dans moeten ontspringen. De publieke opinie schuift ook op. Een recente enquête van TNS NIPO wees uit dat 28 procent van de Nederlanders vindt dat er best mag worden bezuinigd op kunst en cultuur. Deze signalen dwingen de cultuursector anders na te denken over de manier waarop kunst en cultuur moeten worden gefinancierd. Dat gebeurt ook al. Een mogelijke nieuwe opzet van het subsidiesysteem was eind november een belangrijk discussiepunt tijdens een bijeenkomst van Kunsten '92, de belangenvereniging van de kunstwereld.

In het defensief

Maar het probleem is fundamenteeler. Los van de actualiteit roept het huidige systeem van kunstfinanciering, vooral leunend op overheidssubsidie, grote vragen op. Ook in goede tijden leidt het namelijk tot een benadering die subsidiegever en subsidieontvanger in het defensief drukt. Instellingen en individuele kunstenaars moeten

zich verdedigen – elke subsidieronde opnieuw. Telkens moeten ze aantonen echt niet méér eigen inkomsten te kunnen genereren. Overheden, afhankelijk van een beschikbaar budget, moeten op hun beurt verdedigen waarom er dit keer niet meer of zelfs helemaal geen subsidie inzit. De knellende omarming van een moeizaam huwelijk. In het slechtste geval worden kunstenaars en instellingen van subsidie afhankelijk gemaakt, en kunstfinanciering op haar beurt van de politieke context en maatschappelijke agenda. Dit is een uiterst kwetsbare constellatie, vooral als er, zoals nu, op de overheids-uitgaven wordt bezuinigd.

Het is een heilloze benadering. Het scheppen van kunst wordt – bewust of onbewust – gezien als een verlieslatende onderneming, die de subsidiegever vervolgens moet compenseren. Daarmee verwordt kunstfinanciering tot verliesfinanciering. Er ontstaat een negatieve dynamiek die geen recht doet aan de positieve bijdrage die de kunstsector levert aan de samenleving. Want kunstenaars produceren geen verlies. Ze leveren iets op. Kunst verruimt de blik, confronteert ons met onszelf, sticht verwarring of biedt herkenning. Het prikkelt het individu en brengt mensen bij elkaar. De maatschappij boekt daarmee winst. 'Ook al vindt niet de hele samenleving het belangrijk, in de kunst gebeuren wel belangrijke dingen, zelfs al zien we dat niet meteen,' zei Kees Weeda, secretaris van de Raad voor Cultuur onlangs. Ik ben het roerend met hem eens. Die winst is bovendien niet alleen immaterieel. Ze is ook concreet en tastbaar. Kunstenaars voegen ook economische waarde toe. Waar zij zich vestigen, zien we vaak dat buurten of wijken de weg omhoog vinden. Gentrification in de stad begint niet zelden als kunstenaars ergens – vaak als eersten – kansen zien.

Naar een evenwichtiger systeem

Bij dit beeld van de kunstsector past een ander, evenwichtiger systeem van kunstfinanciering. Een systeem dat meer recht doet aan de kunst, aan de kunstenaar en aan de financiers van kunst. Vanuit mijn ervaring bij Triodos Bank, sinds lang actief als financier in de culturele sector, ben ik ervan overtuigd dat het anders moet. Er is een wereld te winnen. Hoe ziet die wereld eruit?

Ten eerste. Het is een wereld waarin kunstenaars en culturele instellingen een beroep kunnen doen op een brede mix van financieringsbronnen. Die mix omvat ook overheidssubsidies, zeker. Het subsidiëren van kunstenaars en culturele instellingen past bij een beschaafd land. Maar het is onbeschaafd om kunstenaars afhankelijk te

maken van die subsidies. Er is veel meer mogelijk: financiering door particulieren, door fondsen, door vriendenverenigingen en sponsors. En door de bank – voor veel kunstenaars en instellingen nu nog een terra incognita. Ten onrechte, want banken zijn bij uitstek gewend om investeringsplannen van kansrijke individuele ondernemers te beoordelen en te financieren. Op wat banken kunnen betekenen, kom ik zo terug.

Ten tweede. Het is een wereld met een andere energie. Als kunstenaars en culturele instellingen méér financieringsbronnen aanboren, ontstaat er een steviger fundament om zich op te ontplooiën. Verongelijkheid en andere vormen van negatieve energie kunnen plaatsmaken voor zelfverzekerdheid en beroepstrots. Culturele instellingen hoeven niet meer in het defensief en kunnen zich richten op uitdragen wat zij te bieden hebben.

Ten derde. Het is een wereld waarin de kunstenaar zichzelf anders zal zien. Hij of zij is niet langer de arm-lastige eenling die anderen nodig heeft om het hoofd boven water te houden. Een kunstenaar is een gedreven ondernemer, die – net als 'gewone' ondernemers – verschillende bronnen kan en moet aanboren om ambities waar te maken. Dat betekent ook dat de kunstenaar de consequenties daarvan zal moeten aanvaarden. Het kan confronterend zijn om een ondernemingsplan te (moeten) maken, en dit door te spreken met een accountmanager van de bank. De kunstenaar of culturele instelling zal dus kritisch naar zichzelf moeten kijken – kritischer wellicht dan tot nu toe is gebeurd.

Ten vierde. Het is een wereld waarin kunstfinanciers de bijdrage kunnen leveren die past bij hun aard, én bij de aard van de specifieke artistieke uitingsvorm. Creatieve uitingen zijn immers divers. Ze kunnen niet eenduidig worden benaderd. Er is de kunst die nu wordt geschapen (autonoom of toegepast), en er is de kunst en cultuur die moet worden geconserveerd. Er zijn oude vormen en nieuwe; er is high culture en low culture. De meer toegepaste vorm van kunst kan zichzelf soms bedruipen; bij autonome, experimentele kunst zal er altijd geld bij moeten. Musea zullen voor hun conserveringswerkzaamheden moeten worden gecompenseerd. Afhankelijk van hun positie op de schaal tussen autonome en toegepaste kunst, zullen kunstenaars en culturele instellingen en financiers elkaar kunnen vinden.

Nieuwe partners

Het is, kortom, een wereld waarin het moeizame huwelijk tussen kunst en overheid plaatsmaakt voor een vruchtbare relatie tussen de kunsten en verschillende financiers. Die

Eric Holterhues

is manager kredietverlening
van Triodos Bank NV

rijker geschakeerde relatie biedt ruimte voor nieuwe partners. Banken kunnen daarbij een veel grotere rol spelen dan nu. Zij zijn bij uitstek in staat een belangrijke bijdrage te leveren aan de realisatie van culturele ambities. Denk aan de financiering van activa die langdurig op de balans staan (zoals de aanschaf van een pand), of aan financiering in het kader van een garantie-regeling. Dit soort activiteiten hoort in mijn optiek bij de maatschappelijke rol die je als bankier nu eenmaal vervult: door te investeren in kunst en cultuur draag je bij aan de persoonlijke ontwikkeling en groei van het individu. Bovendien bevorder je sociale interactie – en niet te vergeten creëer je waarde. Kunst en cultuur kunnen dan ook niet los worden gezien van de andere gebieden waarin banken traditioneel actief zijn.

Triodos Bank is tot op heden de enige bank die zich nadrukkelijk richt op financiering van kunst en cultuur. Ik pleit ervoor dat ook andere banken zich op deze sector zullen gaan toeleggen, want concurrentie is goed voor kunstenaars en culturele instellingen. Zij kunnen zich dan wenden tot verschillende bancaire financiers. Mijn ervaring leert dat onze beste financieringen doorgaans financieringen zijn waarbij wij in concurrentie verwickeld waren met andere banken. In die gevallen zitten bankiers tegenover een ondernemer die heel goed weet wat hij of zij kan – en doen zij hun uiterste best om hem of haar te mogen bedienen.

'Mijns inziens ben ik dikwijls schatrijk', schreef Vincent aan Theo van Gogh (11 maart 1883). 'Niet in geld – doch (ofschoon nu niet juist alle dagen) rijk daarom omdat ik mijn werk gevonden heb – iets heb waar ik met hart en ziel voor leef en dat bezieling en beteekenis aan het leven geeft.' Die instelling typeert de kunstenaar. Ook nu. Hij is iemand die heilig overtuigd is van zijn talent en product, die eigenlijk niet anders kan, en die doorgaat, ook als het tegenzit. In de kunst- en cultuursector, weet ik uit ervaring, lopen ondernemers rond met de grootste bezieling en gedrevenheid. Het is tijd die ook in het stelsel van kunst-financiering op waarde te schatten.